

Att åka bort och arbeta.....

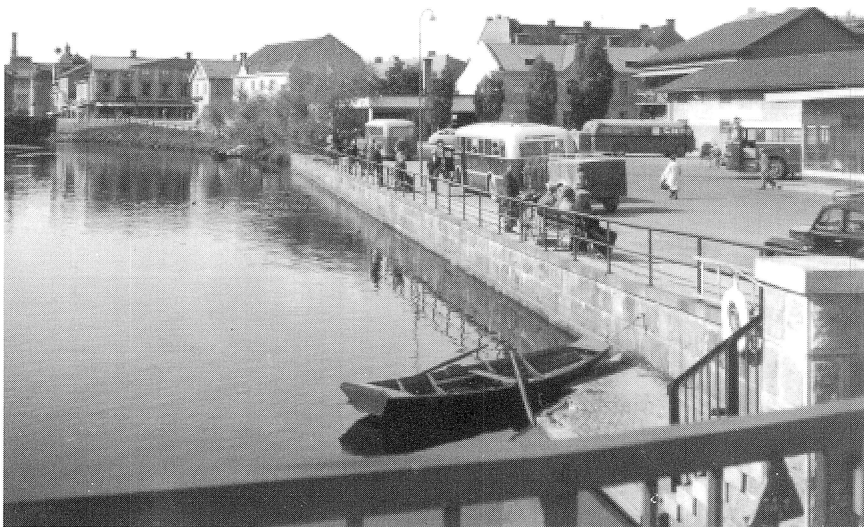
....som patrullerande polis i residensstaden

Larmet kom när polisbilen svängde in på Engelbrektsgatan från Gruvgatan. Jag satt som bisittare i polisbilen under min första tjänstgöringsmånad som aspirant i poliskåren i Falu stad. Överkonstapel Martin Anderstedts röst hördes i polisradion: "Olycka på Esplanaden - åk genast dit och se vad det rör sig om". Kollegan Stig Nord som rattade bilen, drog på sirenerna. Normalt var han en mycket försiktig bilförare. Men nu hastade det. Överkonstapelns röst hade varit något skärrad men han hade inte avslöjat vilken slags olycka som inträffat. Om den person som ringt in till polisstationen haft bråttom eller varit nervös kunde det vara allvarligt.

Polisbilen - en svartglänsande Chevrolet -52 som allmänt kallades "Svarta Maja" ute på staden - svängde in på Svärdsjögatan och vidare till höger in på Esplanaden (även kallad Promenaden - allégatan parallellt med järnvägen). Något hundratal meter längre bort skyntade loket till ett godståg stående på spåret. Intill fanns en liten folksamling. Någon bil syntes inte till. Solen sken genom Esplanadens träd-kronor och bäddade in gruppen i en behaglig sommargrönska. Stig stannade polisbilen och skyndade ut. Själv anropade jag polisstationen och rapporterade att vi var på plats och att vi skulle återkomma efter en första undersökning. Under tiden hade ambulans anlänt och personalen skyndade ut med en bår. Sedan jag avslutat radioanropet, steg jag ur bilen. Den syn som mötte mig gav mig en omtumlande chock. Stig kom gående från andra sidan av järnvägsspåret. I händerna höll han ett föremål - ett människohuvud!!!! Stig skyndade fram till ambulansen där personalen tog vid och lade det på båren.

Vid det preliminära förhöret med lokföraren berättade denne, att han kört ut från järnvägsstationen i låg hastighet. Efter en kort stund hade han sett en person som uppehöll sig vid spåret, något skymd av ett buskage. Plötsligt hade han sprungit fram och kastat sig ned med huvudet på den närmaste rälen. Lokföraren hade inte haft någon möjlighet att stanna eftersom avståndet till mannen var närmast obefintligt. Lokets hjul hade skilt huvudet från kroppen. Efter några kompletterande anteckningar satte vi oss i polisbilen. Stig var en lugn och trygg polis från Övertänger, storväxt och något sävlig och vanligtvis med ett varmt leende. Denna gång saknades detta och han muttrade något om ”förskräckligt” eller liknande. Helt uppenbart tyckte även han att det var ett alltför dramatiskt sätt för en livstrött människa att lämna jordelivet.

Händelsen gjorde att en massa tankar jagade genom mitt huvud. Var detta ett yrke som jag i min goda ambition hade valt? Hade jag kunnat förutse att polisjobbet innebar en massa uppslitande händelser? Kunde det vara möjligt att jag framdeles skulle kunna uthärda liknande påfrestningar? Fanns det flera sidor av yrket som var mera tilltalande? Chocken av händelsen gjorde att dessa tankar välldes fram. Varför hade jag egentligen valt detta yrke?

Sommaridyll vid Faluån 1954. T.h. Holmtorget med busstationen

Yrkesval - är det en följd av slump eller resultat av ambition och målmedveten strävan? Under kvällen efter händelsen föll tankarna tillbaka i tiden. Detta var naturligt eftersom jag kom från en lugn och ombonad uppväxtmiljö där i stort sett inga dramatiska händelser störde den lantliga idyllen. Skolålderns äventyrlitteratur innehöll många uniformerade hjältar som beundrades för att de utförde stora samhällsbefrämjande gärningar. Min farbror Anders var Solleröns fjärdingsman. Han var en stabil och kraftig person och gav alltid intryck av trygghet och pondus. Han kom vid olika tillfällen hem och pratade med min far om olika spörsmål. Ibland kom han även i uniform. Detta skedde på onsdagskvällar när bryggdansen var anordnad och han hade då till uppgift att ansvara för ordningen. Nästan utan undantag var detta en lätt uppgift. Farbror Anders blev något av en idol och detta förstärktes av den nära släktskapen.

Under värnplikten vid Dalregementet började det stå klart att jag ville ha en annan yrkesbana än skogsarbete och jordbruk. Möjlighet fanns att via underbefälsutbildning söka in på polisbanan. Denna möjlighet innehöll dock alltför många faktorer som inte föll mig i smaken. Efter uttryckningen från militärtjänsten gav ett sommararbete mig en ekonomisk chans att klara utbildning på Mora folkhögskola. Kravet på meriter till polisbanan var en tvåårig kurs. Eftersom jag tidigare genomgått lantmannaskola, tog jag en chans och skickade in ansökan om anställning efter det att första årskursen var avslutad. En god hjälp var ett ganska gott sårarbete i svenska som jag hade begärt och fått.

En försommardag kom Järk Maria i granngården med ett bud att det var telefon till mig. Vi hade inte telefon i Masgården då. Det var en formell kvinnostämman i telefonen som meddelade att jag skulle infinna mig personligen hos landsfogden Axel Blomér i Falun för en anställningsintervju. Landsfogden var länets högste polischef. På utsatt dag infann jag mig i Falun iklädd den bästa kostymen med slips. Jag letade mig fram till landsfogdens expedition på Holmgatan, en aning blek av nervositet. Landsfogden visade sig vara en herre som gav ett strängt formellt intryck och han spände ögonen i mig under hela intervjun. Den enda fråga jag minns var: "Är ni simkonning?". Hans gotländska ursprung gjorde att han uttalade u som o. Min förklaring att jag var född på en ö i Siljan var troligen så förtroendeingivande att jag inte behövde skaffa något intyg på min simförmåga. Efter en stunds samtal tog landsfogden i hand och lovade ett besked i sinom tid. Intervjun firade jag med en kopp kaffe och en mazarin på Anderssons café på Falugatan.

Det blev inget andra läsår på folkhögskolan. En brunt kuvert i postlådan meddelade att jag antagits och kallade mig till s.k. provtjänstgöring i Falun. Jag packade mina väskor och begav mig åstad. Under det att ångloket pustade uppför backarna i Söderås steg spänningen inför den kommande tiden och allt vad den kunde innebära. Provtjänstgöringen var uppdelad i fyra veckor, där jag dels fick vara med

ordningspolisen, dels kriminalpolisen samt statspolisen i två veckor, uppdelat på ordnings- och kriminalpolis. Man fick alltså gå civil och se hur de andra arbetade och därmed få en första inblick i de kommande göromålen. Det var den enda utbildning som förekom. Troligen rapporterade befälen sina intryck om mig till landsfogden. Efter några veckor fick jag en vink om att det var dags att uppsöka stadens skräddare och ta mått på en uniform.

Patrullerande polis vid Stora Torget. Rådhuset med polisstationen i bakgrunden.

Uniformen var perfekt skuren och jag betalade de 450 kronor som den kostade - ganska mycket pengar vid den tid då man kunde få en bra kostym för hundralappen. Fri uniform var ett okänt begrepp. I stället fick man några kronor i beklädnadsersättning i avlöningskuvertet. En bättre begagnad uniformskappa bjöd överkonstapel Ahlgren ut för en billig penning. Från förrådet fick jag kvittera ut ett koppel och en sabel med balja - ett för mig fullständigt okänt redskap. Reglementet var dock sådant i Falu stad, att patrullerande polis skulle vara beväpnad med sabel.

Så kom det första tjänstgöringspasset i uniform. Tjänstgöringslistan var indelad i treskift (nattpass, två kvällspass, dagpass och fridag). Överkonstapeln som fördelade passen, gav mig några lugna gator på västra sidan av staden att avpatrullera.

Dock fick jag kontakt med några notoriska fyllerister, men denna första kontakt förlöpte dock lugnt trots att de försökte provocera mig litet när de upptäckte att jag var helt färsk i gamet. Jag fick anledning att stifta fortsatta bekantskaper med dem vid senare tillfällen.

De uppgifter som kom att dominera den fortsatta tjänstgöringen var bevakning av Holmtorget där fylleristerna höll till. Dagligen fick man där avhysa påverkade personer som bettlade och trakasserade resenärerna. Ofta blev de hämtade av "Svarta Maja" och då fick man biträda med att fösa, lyfta, bära dem i och ur bilen för att sova ruset av sig i finkan. Detta var också en ny erfarenhet för mig, som knappast varit i kontakt med någon berusad person tidigare. Dessa arbetsuppgifter fyllde mig med vämjelse men det var dock något som måste utföras. Ibland återkom dessa tankar - var detta ett arbete som jag kunde tänka mig att syssla med i framtiden?

Kollegorna Arthur Sellin och Lars Hjort bevakar busstationen vid Holmtorget.

Ett avgörande argument för fortsatt tjänstgöring var det första avlöningskuvertet. Det innehöll en glädjande stor summa: 676 kronor. För dessa pengar kunde jag betala logi, mat, kläder, ett flertal biobiljetter och ändå lämna några sedlar till mor på Sollerön till de återkommande räkningarna i det pågående laga skiftet.

Den tidens polisstation var inhyst i Rådhusets övre del invid Stora torget och med Kristine kyrka som närmaste granne. En ny erfarenhet var nattpassen. Man hade att i två timmar spankulera på stadens gator. Dessbättre var de oftast stilla och tysta. Visaren på tornuret i kyrkan segade sig sakta fram medan man väntade på att passet skulle sluta. Att sova inne på polisstationen var inte tillåtet. Någon timmes vila kunde man få om det var lugnt. Efter nattpasset gällde det att försöka sova litet mitt på dagen för att sedan gå på kvällspasset kl. 17. Skiftgången för-ryckte dygnsrytmen och det tog en tid innan man anpassade sig. Kroppen var inte inställd på att arbeta och sova i dessa intervaller. Så småningom lärde man sig att skriva rapporter för olika förseelser som medborgarna gjorde sig skyldiga till, mest fylleri och smärre trafiksynder.

*Ibland följde kameran med på nattliga patrullrundor. Här
vilar lugn över polisstationen*

Efter gatorna fanns ett system med brandskåp. Ovanför skåpet lyste en röd lampa. Skåpet kunde öppnas med en trekantnyckel och inuti fanns en telefon. När överkonstapeln inne på stationen ville komma i kontakt med patrullerande poliser, tryckte han på en knapp och lamporna blinkade. Det gällde att alltid ha ögonen på dessa lampor. Svarade man inte blev man genast misstänkt för att ha tagit ”bondpermision”. Telefonerna i skåpen var dock bra om man av någon anledning ville tillkalla förstärkning.

Sommartiden var ljus och det gick lättare att uthärda de skiftande arbetspassen. Midsommarfirandet i Falun hade ingen större omfattning. En midsommarnatt gick jag under mitt nattpass ner till Holmtorget där busstationen fanns. Allt var lugnt och ingen människa syntes och jag slappnade av. Plötsligt hördes ett kraftigt brak bakom mig. En parkerad täckt släpvagn till en av bussarna hade vält bakåt och ut ur dörrarna tumlade en man. Han reste sig och borstade av dammet från kostymen. Jag kunde känna spritlukten men han bad om ursäkt och förklarade att han firat midsommar tilltillsammans med vänner, men han hade missat sista bussen till Enviken och hade inga pengar till taxi. Han hade då krupit in i släpvagnen och somnat. Han hade tydligen rört sig i sömnen så att vagnen tippat. Vi kunde inte annat än skratta bägge två. Mannen halade fram ett munspel ur fickorna och började spela. Jag firade alltså midsommar denna natt med en halvt onykter man som spelade Gärdebylåten på munspel för mig. Ett något annorlunda sätt att fira midsommarafoton på.

Fördelen med patrulltjänsten var de människor man kunde träffa. Vid flera tillfällen kom jag i samspråk med en liten och senig äldre man med väderbitet ansikte. Han ville gärna prata och berättade för mig att han bodde i Dådran men tog sig en tur in till staden emellanåt när han tyckte det blev ensamt därute i skogarna. Denne lille timide man berättade med stort allvar att han hade en teori om att man kunde utläsa människors karaktär på deras sätt att gå. På Åsgatans trottoar stod han och tittade på olika människor som passerade oss och berättade om deras egenskaper genom att studera och definiera deras gångart. Under hans utläggningar kom jag inte på något argument som motsade hans teorier. Varför minns man sådana människor?

Beväpningen i form av sabel var obekvämt och onyttigt. Endast två gånger använde jag sabeln. Kl. 03 en natt drog jag sabeln på Trotszgatan mot den största rätta jag någonsin sett. Om jag lyckades slå ihjäl den vet jag inte men jag hoppades att ingen såg min jakt. Det hade varit genant. Den andra gången kom dock sabeln till nytta. En sommarnatt spankulerade jag på Holmgatan. När jag passerade torgets östra sida såg jag genom en glasörr att det brann för fullt i trapphuset. Snabbt skyndade jag till närmaste brandskåp och larmade. I väntan på att brandbilarna kom, sprang jag in på gården. På andra våningen fanns bostäder. Jag ställde mig på några lådor och drog sabeln och knackade på fönsterkarmarna till bostäderna. En del förskräckta ansikten tittade fram. Sirener hördes i närheten. De boende hann sätta sig i säkerhet och ingen kom till skada. En närbelägen färgbutik hade ett lager i källaren och det var självantändning någonstans i detta lager som orsakade branden. Troligen förhindrade jag dock en katastrof denna gång eftersom hela kvarteret bestod av äldre träbyggnader.

Ingen av poliskonstaplarna var beväpnad med skjutvapen. Det fanns pistoler inlåsta på polisstationen för eventuella extrema situationer men ingen bar dem på sig under patrulleringen. Skjutövningar förekom dock med vissa mellanrum. Vid ett enda tillfälle använde jag pistol i tjänsten. Det var när jag avlivade en påkörd och allvarligt skadad hund på Troztgatan. Till historien hör att det egentligen var min äldre kollegas uppgift, men av känslökäl kunde han inte skjuta hunden. Då kände jag mig tvingad att rycka in.

Mina närmaste chefer var de fyra överkonstaplarna. Skiftgången gjorde att man träffade dem olika dagar. De var fyra skilda personligheter och även bland polis-konstaplarna fanns det sådana som man fick en direkt och god kontakt med. Det fanns även de som höll sig på sin kant och var svårare att komma till tals med. Bland aspiranterna rådde en god anda och vi umgicks även på fritiden. Helhetsintrycket var dock att i kåren rådde god kamratskap. Ett visst idrottsintresse fanns och Falupolisen deltog i bl.a. korpfboll med växlande framgång.

Nya sommaruniformen (m.-54) luftas vid Stora Torget.

Det fanns möjlighet att tjäna några extra kronor genom att tjänstgöra vid idrotts-evenemang eller på Folkets Park. Det var dock kutym att de ordinarie konstaplarna fick välja först. Det betalades timersättning och tjänsten var ganska lindrig. Jag fick dock vid några tillfällen tjänstgöra på parken och kunde då njuta av t.ex. Gösta

Törners orkester och andra gånger lyssna till Zarah Leander eller Lys Assia. Den lindrigaste tjänst jag någonsin haft var en valsöndag när jag skulle övervaka ordningen vid en valförrättning i Medborgarhuset. Det var inga problem och den gemytliga rådmannen Fogelberg berättade emellanåt om stadens historia.

Vintern 1954 arrangerades världsmästerskapet i skidlöpning i Falun. Det råkade ske mitt under vinterns kallaste veckor. Det var smällkallt i flera veckor. Det gällde att klä sig varmt under patrulltimmarna. Ändå frös man "som en hund". Det var helt hopplöst att få trafiken att flyta eftersom alla gator ofelbart proppades igen. Alla försök att dirigera trafik i gathörnen var en överloppsgärning. Trots kylan och kaos i trafiken gladdes man åt Sixten Jernbergs framgångar i skidspåren. Hans främsta konkurrenter var finnen Veikko Hakulinen och ryssen Vladimir Kusin. En natt när det var -25 grader ute, tyckte en överkonstapel synd om mig och lovade att jag kunde ta en patrullrunda med polisbilen. Nattetid var ju gatorna framkomliga. På Östra Hamngatan invid Fisktorget hade det bildats en isvall och denna råkade jag köra på så att bilens bakre del kastades ut i gatan och fronten stannade några centimeter från en stolpe. Jag konstaterade att ingen hade observerat missödet och skyndade mig att flytta bilen. Hade jag kört på stolpen eller ränt in i väggen med skador som följd, hade min fortsatta karriär som polis fått ett hastigt slut. Aspiranter fick egentligen inte vara bilförare. Särskilda prov måste avläggas inför kommissarierna och kanske hade även min överordnade fått en allvarlig erinran. Det var enda gången jag körde Svarta Maja.

Trots de emellanåt motbjudande göromålen hade jag funnit mig väl tillrätta i staden. Jag hade lyckats få en liten lägenhet som låg ganska centralt. Den var inte av allra modernaste slag men hyran var överkomlig och det var nära till polisstationen. Det fanns även flera fördelar med staden - ett väl dimensionerat stadsbibliotek, intressanta museer, flera attraktiva idrottsanläggningar och välsorterade affärer. Anpassningen till stadsmiljön hade skett gradvis och jag hade även kommit till insikt om att tjänstgöringen kunde innebära andra arbetsuppgifter än fyllerister och felparkeringar.

Ett beslut mognade. Under tjänstgöringen hade jag funnit att anställningen hade inneburit många fördelar i jämförelse med annat arbete. Kriminalpolitistjänsten lockade men för att kunna aspirera på sådan tjänst, måste jag inrikta mig på vidare utbildning. Den avlöning som man kunde kvittera ut krävde inte så många umbäranden som de erfarenheter jag tidigare hade av skogsarbete och jordbruk. Jag beslutade mig för att söka in på Statens Polisskolas grundkurs som var förlagd till Gävle. Därmed var mitt yrkesval utstakat men de vidare händelserna därmed är - som Kipling sade - en annan historia.

Helmer Nilsson